

МЕСТО ЭТНОГРАФИЧЕСКИХ МЕТОДОВ В ГЕОГРАФИЧЕСКОМ ПЛАНИРОВАНИИ ТУРИЗМА НА ПРИМЕРЕ СУРХАНДАРСКОЙ ОБЛАСТИ

**Халматов Зиявуддин Махманиязович – Термезский
государственный университет Старший преподаватель кафедры
географии. Термез, Узбекистан**

Аннотация. В статье анализируются географические аспекты изучения туризма на основе этнографических методов. Оцениваются территориальные различия, культурное пространство, размещение населения и ресурсы. В качестве основного примера выбрана Сурхандарьянская область.

Ключевые слова: Этнографические методы, Географический туризм, Географическое планирование, Этнотуризм, Культурный ландшафт, Сурхандарьянская область, Территориальный анализ, Устойчивый туризм, Участие местного населения, Туристические ресурсы.

TURIZMNI GEOGRAFIK REJALASHTIRISHDA ETNOGRAFIK USULLARNING O‘RNI SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA

**Xalmatov Ziyavuddin Maxmaniyazovich - Termiz davlat universiteti
Geografiya kafedrasida katta o‘qituvchisi. Termiz, O‘zbekiston**

Annotatsiya. Maqolada etnografik usullar asosida turizmni o‘rganishning geografik jihatlari tahlil qilinadi. Hududiy farqlar, madaniy makon, aholi joylashuvi va resurslar baholanadi. Surxondaryo viloyati asosiy misol sifatida tanlanadi.

Kalit so‘zlar. Etnografik usullar, Turizm geografiyasi, Geografik rejalashtirish, Etnoturizm, Madaniy landshaft, Surxondaryo viloyati, Hududiy tahlil, Barqaror turizm, Mahalliy aholi ishtiroki, Turizm resurslari

THE ROLE OF ETHNOGRAPHIC METHODS IN GEOGRAPHICAL PLANNING OF TOURISM. (CASE STUDY OF THE SURKHANDARYA)

Ziyavuddin Maxmaniyazovich Khalmatov - Senior Lecturer, Department of Geography Termez State University. Termez, Uzbekistan

Abstract. The article analyzes the geographical aspects of tourism studies based on ethnographic methods. Territorial differences, cultural space, population distribution, and resources are evaluated. The Surkhondaryo region has been selected as the main case study.

Keywords: Ethnographic methods, Geographical tourism, Geographical planning, Ethnotourism, Cultural landscape, Surkhondaryo region, Territorial analysis, Sustainable tourism, Local community participation, Tourism resources.

Kirish. Turizm hudud bilan bogʻliq hodisa. Geografik rejalashtirish esa hududning tabiiy, ijtimoiy va madaniy resurslarini aniqlash, ularning imkoniyatlari va cheklovlarini baholaydi. Etnografik usullar bu jarayonda muhim ahamiyatga ega, chunki ular aholi turmush tarzi, marosimlar, anʼanalar va madaniy landshaftni chuqur anglashga yordam beradi. Bu holat, xususan, Surxondaryo viloyati misolida aniq koʻrinadi.

Etnografik usullar va geografik rejalashtirish: nazariy asoslari qoʻyidachicha aniqlanadi.

Etnografik usullar Etnografik usullar quyidagilarni oʻz ichiga oladi:

Mahalliy aholi bilan suxbat, kuzatuv, marosim va urf-odatlarini tahlil, turmush tarzi. Bu usullar xudud va madaniyatni bogʻlab beradi.

Geografik rejalashtirishda ularning roli quyidagicha:

№	Etnografik usul	Geografik rejalashtirishga taʼsiri
1	Suhbat	Mahalliy resurs qiymatini aniqlash
2	Kuzatuv	Turistik jozibador joylarni tanlash
3	Marosimlarni oʻrganish	Mavsumiy turizm rejalarini tuzish
4	Turmush tarzi tahlili	Mehmonxona, xizmatlar talabini baholash

Jadval muallif tomonidan ishlan chiqilgan

Soʻnggi yillarda Oʻzbekistonda (va Markaziy Osiyoda) etnoturizm boʻyicha tadqiqotlar. Quyida yaqin yillarda etnoturizm boʻyicha qilingan ilmiy ishlar misollari. Oʻzbekiston miqyosida misollar jumladan Surxondaryo, Rishton, Chust va Yangikurgan misollari. Tadqiqot etnoturizm imkoniyatlarini tahlil qiladi va

amaliy yo‘nalishlar taklif qiladi. Bu maqola etnoturizm salohiyatini tahlil qiladi hamda hududiy imkoniyatlar bo‘yicha tahlil qilingan. Savitskiy nomidagi Karakalpakstan davlat san‘at muzeyi. Muzey O‘zbekiston etnoturizmida muhim rol o‘ynaydi. Ekspozitsiyalar milliy madaniyatni aks ettiradi va turistlarni jalb qiladi. Etnografik resurslarni turizm samaradorligini oshirish: Bu maqola O‘zbekiston etnografik resurslarini turizmni rivojlantirishda qanday samarali ishlatish mumkinligini tahlil qiladi. Etnografik turizmning rivojlanish bosqichlari. O‘zbekiston hududida etnoturizmning yo‘nalishlari va faoliyatlar tahlil qilingan, jumladan Surxondaryo va boshqa viloyatlar misollari. Etno–folklor turizmi Xorazm misolida. Xorazm hududidagi folklor an‘analari va madaniy meros etnoturizm uchun resurs sifatida tahlil qilingan. Buxoro vohasida ziyoratgohlar va etnoturizm. Buxoro vohasidagi ziyoratgohlar etnoturizm rivojiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Bu tadqiqotlar O‘zbekiston turizm geografiyasida etnoturizm resurslari va ularni rejalashtirish ahamiyatini ko‘rsatadi. Surxondaryo viloyati etnoturizmni geografik rejalashtirish uchun namuna bo‘la oladi. Sabab oddiy.

1-rasm. Boysun “Bahori” folklor festivali jarayoni

Hududiy xilma-xillik mavjud. Viloyat tog‘, adir, vodiylar va cho‘l zonalarini birlashtiradi. Boysun tog‘lari, Sherobod adirlari, Amudaryo bo‘yi hududlari turli etnografik makonlar yaratadi. Har bir tabiiy zona alohida xo‘jalik va turmush tarzini shakllantirgan.

An‘anaviy turmush saqlangan. Boysun, Sariosiyo, Denov qishloqlarida urf-odatlar kundalik hayotda yashab qolgan. Milliy kiyim, hunarmandchilik, marosimlar namoyish uchun emas, hayotiy zarurat sifatida mavjud. Bu holat

etnoturizmda “sun’iy sahna” muammosini kamaytiradi. Siz turistga real tajriba taklif qilasiz. Boysun bahor marosimlari va xalq o‘yinlari.

Madaniy landshaft faol. Viloyatda etnografik usullar amaliy rejalashtirishda bevosita qo‘llanilmoqda. Madaniy landshaft faqat obida emas, balki faol makon.

Qadimiy qishloq tuzilishi, sug‘orish tizimlari, yaylov madaniyati saqlangan. Arxeologik va etnografik obyektlar zamonaviy hayot bilan uyg‘un. Siz geografik rejalashtirishda tabiiy makonni hisobga olish, Jumladan Jarqo‘rg‘on minorasi atrofidagi tarixiy-madaniy muhit.

Surxondaryo viloyatida etnoturizmni geografik rejalashtirish

№	Hudud	Etnografik xususiyat	Rejalashtirish yondashuvi	Natija
1	Boysun	An’analar saqlangan	Kichik guruhli turizm	Barqarorlik
2	Sherobod	Ommaviy urf-odatlar	Qishloq turizmi	Daromad oshishi
3	Termiz	Ko‘rgazmaviy madaniyat	Festival modeli	Turist oqimi

Quyidagi hududlar berilgan bo‘lib, ularning har biri etnoturizmning muayyan yo‘nalishlari bilan mashg‘ul.

Boysun hududi berilgan bo‘lib, u asosan:

An’anaviy marosimlar va urf-odatlarni saqlash bilan mashg‘ul. Kichik guruhli etnoturistik tashriflarni qabul qilishga yo‘naltirilgan. Nomoddiy madaniy merosni avaylab rivojlantirish bilan shug‘ullanadi. Mahalliy aholining bevosita ishtirokini ta’minlaydi.

Sherobod hududi berilgan bo‘lib, asosan. Qishloq turizmi va kundalik turmush tajribasini namoyish etish bilan mashg‘ul. Ommaviy urf-odatlarni turizm mahsulotiga aylantirishga yo‘naltirilgan. Dehqonchilik va hunarmandchilik asosida daromad yaratadi. Aholi bandligini oshirish vazifasini bajaradi. Termiz hududi berilgan bo‘lib, u asosan: Ko‘rgazmaviy va shahar madaniyatiga tayangan turizm bilan mashg‘ul. Festival va madaniy tadbirlar orqali turistlarni jalb qiladi. Tarixiy obidalar va muzeylar asosida ishlaydi. Qisqa muddatda katta turist oqimini shakllantiradi. Turizmni geografik rejalashtirishda etnografik tahlil jarayoni

Quyidagi jadval rejalashtirish bosqichlarida etnografik ma'lumotlarning qo'llanilishini ko'rsatadi:

2-jadval. Etnografik tahlil bosqichlari va rejalashtirishda qo'llanilishi

№	Tahlil bosqichi	Etnografik ma'lumot turi	Qanday ishlatiladi
1	Resurs inventarizatsiyasi	Hunarmandchilik, obidalar	Xarita tuzish
2	Ijtimoiy intervyu	Aholi fikri	Xizmatlarni rejalashtirish
3	Marosim tahlili	Turizm mavsumi	Turizm taqvimini tuzish
4	Hududiy tajriba	Mahalliy madaniyat	Marshrutlar belgilash
5	Foydalanish modeli	Aholi ishtiroki	Barqaror boshqaruv modelini yaratish

Resurs inventarizatsiyasi. Hududdagi hunarmandchilik markazlari, tarixiy va madaniy obidalar tizimli ravishda aniqlanadi. Ularning geografik joylashuvi va holati batafsil qayd etiladi. Aniqlangan obyektlar turizm salohiyati nuqtai nazaridan tasniflanadi. Resurslarning turli turlari (madaniy, tarixiy, tabiiy) alohida guruhlariga ajratiladi. Ushbu ma'lumotlar asosida etnoturistik resurslar xaritasi tuziladi. Xaritadan hududning rivojlanish potentsialini baholashda foydalaniladi. Natijada turizm infratuzilmasini rejalashtirish uchun aniq baza yaratiladi.

Xulosa. Etnografik usullar geografik rejalashtirishda asosiy tarkibiy qismidir. Mahalliy madaniyat, marosimlar va an'analar turizm resurslarini aniqlaydi. So'nggi yillarda O'zbekiston miqyosida etnoturizm bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan. Surxondaryo tajribasi etnografik ma'lumotlarni rejalashtirish jarayonida qanday integratsiya qilish mumkinligini ko'rsatadi.

Adabiyotlar

1. Abdunazarov H.M., Umarova M.H. , Esanov N. A. Surxondaryo viloyati geografiyasi.(2-qism) O'quv qo'llanma - "Impress media" MCHJ. 2024.
2. Абдуназаров Х.М. , Умарова М.Х. Развитие внешнеэкономических связей Республики Узбекистан в годы независимости."Экономика и социум" №12(115)-2 2023.
3. Abdunazarov H.M., Umarova M.H. Сурхондарё вилоятида полиз сабзавот экинларини етиштириш масалалари. ."Экономика и социум" №11(126) 2024.

4. Surxondaryo viloyatining statistik axborotnomasi. Termiz-2018.